

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА

МІНЬ ШАОВЕЙ

УДК: 378.147+78+159.955.4+786.2

**ФОРМУВАННЯ РЕФЛЕКСИВНИХ УМІНЬ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ
В ПРОЦЕСІ ФОРТЕПІАННОЇ ПІДГОТОВКИ**

13.00.02 – теорія та методика музичного навчання

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Міністерство освіти і науки України, м. Одеса.

Науковий керівник -

кандидат педагогічних наук, доцент
БЛОВА Наталія Костянтинівна,
Державний заклад
«Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
декан факультету музичної та хореографічної освіти.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор
Єременко Ольга Володимирівна,
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка,
завідувач кафедри музично-інструментального виконавства;

кандидат педагогічних наук, доцент
Юник Тетяна Іванівна,
Київський національний університет культури і мистецтв, доцент кафедри кіно-, телемистецтва.

Захист відбудеться 27 листопада 2017 року о 14.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.08 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 26 жовтня 2017 року.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Л. І. Паньків

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Трансформаційні процеси в сучасному соціокультурному просторі зумовлюють спрямування стратегії модернізації освітньої системи на пріоритетність людиноцентрованості, суб'єктності, усвідомлене саморегулювання діяльності й поведінки. Професійний контекст регулювання суб'єктом власної діяльності й поведінки пов'язаний з посиленням уваги до пізнання людиною екзистенційних смислів власного внутрішнього світу, якості власної фахової діяльності через здійснення рефлексивних самопроцесів, зокрема самоаналіз, самооцінку й самокорекцію. Оволодіння рефлексивними діями дає змогу підготувати майбутніх учителів до дистанціювання щодо свого «фахового Я» з метою усвідомлення особливостей сприймання себе як особистості, педагога, виконавця очима інших у процесі художньо-педагогічної та музично-виконавської комунікації.

Значимість рефлексії у підготовці майбутніх учителів музики посилюється тим, що їх діяльність здійснюється в системі «людина-мистецтво-людина» і визначається високим рівнем психоемоційного та смислового навантаження й напруження в процесі виконавсько-педагогічної комунікації з творами музичного мистецтва або через твори – з учнями. У фаховій, зокрема фортепіанній підготовці майбутнього вчителя музики, рефлексія має принципову значимість, оскільки, крім мистецького рефлексивного дискурсу стосовно суб'єктної вербально-виконавської інтерпретації музичного твору в авторському художньо-стильовому контексті, учитель як музикант-виконавець об'єктивує виконавську концепцію у фортепіанному звучанні. Такий процес потребує постійного контролю та критичного аналізу художньої переконливості звукового втілення реальної виконавської концепції в зіставленні з ідеальною.

Рефлексія була предметом наукової думки як способу пізнання ще за часів античної філософії (Сократ, Аристотель та ін.). Пізніше рефлексія пов'язувалась з усвідомленням пізнавальних актів, зверненням свідомості на себе (Дж. Локк, Е. Кант, Г. Лейбніц, Г. Гегель та ін.). У психологічних дослідженнях рефлексія визначається як чинник самоусвідомлення, адаптації і творчого розвитку особистості (О. Алексєєв, О. Анісимов, В. Войтко, Н. Гуткіна, А. Зак, Н. Непомняща, І. Семенов, В. Слободчиков, С. Степанов та ін.). Психолого-педагогічні аспекти рефлексії як компонента професійної майстерності простежуються в дослідженнях І.Зязюна, Н.Гузій, Ю.Кулюткіна, І.Савенкової, Г.Сухобської та інших.

Перетворювальний ефект рефлексії як чинника побудови унікальної, індивідуальної ефективної стратегії фахового саморозвитку вчителя музики висвітлюється в працях Е. Абдулліна, Л. Арчажнікової, Б.Бриліна, А. Козир, А. Ковальова, Т. Колишевої, В. Орлова, Г. Падалки, О. Ростовського, О. Рудницької, О. Щолокової та ін.). Як предмет спеціального дослідження рефлексія вчителя музики розглядалася вченими як чинник особистісно-

професійного вдосконалення, зокрема, у контексті опанування хоровою музикою (І. Парфентьєва), у процесі вокальної підготовки (Чжан Цзінцзін), у контексті інтонаційної і комунікативної природи музики (Н. Ємеліна), в умовах підвищення кваліфікації вчителів музики (Т. Юрова). Дисертаційних досліджень щодо формування рефлексивних умінь майбутніх учителів музики в процесі фортепіанної підготовки нами не знайдено.

Актуальність обраної проблеми формування рефлексивних умінь майбутніх учителів музики в процесі фортепіанної підготовки посилюється необхідністю розв'язання низки існуючих у теорії та практиці суперечностей:

- між вимогами гуманістичної освітньої парадигми щодо формування особистості, здатної до самоусвідомлення та орієнтованої на високі фахові досягнення як суб'єкта професійного розвитку та переважанням репродуктивних позицій у системі педагогічних впливів музично-виконавської підготовки майбутнього фахівця як об'єкта музично-педагогічного навчання;

- між потужним акмеологічним потенціалом рефлексії у фахово-творчому саморозвитку й самовдосконаленні майбутніх фахівців та відсутністю теоретично обґрунтованих підходів його реалізації в практиці фахової підготовки майбутніх учителів музики, зокрема в різних видах фортепіанної підготовки;

- між практичною значущістю формування рефлексивних умінь майбутніх учителів музики в процесі виконавсько-педагогічної підготовки та браком організаційно-методичного забезпечення рефлексивно-орієнтованого навчання щодо формування у студентів означених умінь у процесі фортепіанної підготовки.

Теоретична й практична значущість формування рефлексивних умінь майбутніх учителів музики, недостатній рівень методичного забезпечення окресленої педагогічної проблеми й необхідність розв'язання зазначених суперечностей зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: *«Формування рефлексивних умінь майбутніх учителів музики в процесі фортепіанної підготовки».*

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження входить до тематичного плану науково-дослідної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» і складає частину наукової теми «Методологія та методика фахової підготовки майбутніх учителів музики та хореографії в контексті художньо-естетичних інновацій мистецької освіти» (державний реєстраційний номер: 0114U007160).

Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського (протокол № 4 від 01.12. 2015 р.)

Мета дослідження – розробити, науково обґрунтувати та експериментально перевірити методику формування рефлексивних умінь майбутніх учителів музики в процесі фортепіанної підготовки.

Об'єкт дослідження – процес фахової підготовки майбутніх учителів музики.

Предмет дослідження – методичне забезпечення формування рефлексивних умінь майбутніх учителів музики в процесі фортепіанної підготовки.

Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

1. На основі аналізу наукової літератури розкрити сутність рефлексії, її специфіку в діяльності вчителя музики.

2. Визначити зміст і компонентну структуру рефлексивних умінь майбутніх учителів музики, зміст індивідуальних фахово-інтерпретаційних комплексів як інструменту рефлексії в контексті фортепіанної діяльності.

3. Обґрунтувати провідні наукові підходи і принципи формування рефлексивних умінь майбутніх учителів музики.

4. Визначити педагогічні умови і методи формування рефлексивних умінь майбутніх учителів музики в процесі фортепіанної підготовки.

5. Розробити критерії, показники і встановити рівні сформованості рефлексивних умінь майбутніх учителів музики.

6. Експериментально перевірити ефективність запропонованої поетапної методики формування рефлексивних умінь майбутніх учителів музики в процесі фортепіанної підготовки.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять: наукові розробки вчених у галузях філософії, мистецтвознавства, психології, педагогіки, зокрема, філософські концепції рефлексії (Г. Гегель, Е. Гуссерль, Р. Декарт, Дж. Дьюї, І. Кант, Дж. Локк, І. Фіхте, А. Шопенгауер та ін.), психологічні ідеї дослідження рефлексії (О. Асмолов, М. Бердяєв, О. Леонтьєв, В. Лефевр, К. Роджерс, С. Рубінштейн, В. Слободчиков та ін.), у тому числі у зв'язку з проблемою творчості (І. Семенов, С. Степанов та ін.); визначення змісту і специфіки рефлексії в контексті педагогічної діяльності (Г. Бізяєва, Б. Вульф, Л. Долинська, Г. Звенигородська, І. Зимня, Ю. Кулюткін, Л. Мітіна, О. Мірошник, В. Харькін, Т. Юрова та ін.); теоретико-методологічні засади аксіологічного (В. Андрущенко, І. Бех, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кремень, С. Сисоєва та ін.), феноменологічного (Е. Гуссерль, М. Дюфренн, Р. Інгарден, М. Шелер та ін.), герменевтичного (Г. Гадамер, М. Гайдеггер, В. Дільтей та ін.), акме-стратегічного (К. Абульханова-Славська, О. Дубасенюк, Г. Ілюшин та ін.), комунікативного (О. Бодальов, М. Каган, В. Кан-Калік, М. Прищак та ін.) підходів як міждисциплінарної основи формування рефлексивних умінь майбутніх учителів музики; теоретико-методичні розробки щодо розвитку рефлексії майбутніх учителів музичного мистецтва (Е. Абдуллін, Н. Гузій, А. Зайцева, А. Козир, О.Олексюк, В. Орлов, Г. Падалка, Л. Паньків, І. Парфентьева, О. Полатайко, О. Ростовський, О. Рудницька, В. Федоришин, Чжан Цзінцзін, Т. Юрова, О. Щолокова та ін.); ключові положення теорії і практики фортепіанної підготовки (О. Алексєєв, Л. Баренбойм, О.Вицинський, Т. Воробкевич, Г. Гінзбург, Г. Коган, Б. Кременштейн, Б. Милич, Г. Нейгауз,

В. Ревенчук, С. Савшинський, Є. Тімакін, С. Фейнберг, В. Шульгіна та ін.), зокрема, у контексті фортепіанної підготовки майбутніх учителів музики (І.Грінчук, Н. Гуральник, Л. Гусейнова, Н. Згурська, В. Крицький, Мен Мен, Н. Михайлюк, Н. Мозгальова, Г. Саїк, Фу Сяоцзін, Хе Ївень, Г. Ципін, Чень Бо, Чжан Їфу, Ши Цзюнь-Бо, О. Щербиніна, Д. Юник та ін.).

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань використано комплекс методів педагогічного дослідження: *теоретичні*: аналіз і синтез, індукція й дедукція, класифікації та узагальнення – з метою визначення наукового апарата, виявлення концептуальних теоретико-методичних положень дослідження; вибудовування логіки дослідження; моделювання – з метою узагальненого відображення об'єкта, упорядкування й цілісного уявлення про властивості, структуру і взаємозв'язки між його елементами; *емпіричні*: аналіз результатів навчально-творчої діяльності, педагогічне спостереження, бесіда, опитування, анкетування, експертна оцінка – для встановлення рівнів сформованості рефлексивних умінь майбутніх учителів музики; педагогічний експеримент – для виявлення реального стану досліджуваного феномена в практиці, відстеження динаміки й перевірки ефективності авторської методики формування рефлексивних умінь майбутніх учителів музики в процесі фортепіанної підготовки; *математичної статистики* - для доведення вірогідності результатів експериментальної перевірки розробленої методики формування досліджуваного феномена й доведення ефективності експериментальних формувальних заходів.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

- *вперше* визначено сутність, зміст і компонентну структуру рефлексивних умінь майбутніх учителів музики на основі структурно-функціонального аналізу виконавсько-фортепіанної та музично-педагогічної діяльності, що детермінує процес саморозвитку і самовдосконалення майбутнього фахівця; визначено зміст індивідуальних фахово-інтерпретаційних комплексів як операціонально-орієнтувальної основи рефлексивних дій і формування досліджуваних умінь; розроблено критерії, показники і встановлено рівні сформованості рефлексивних умінь майбутніх учителів музики в процесі фортепіанної підготовки відповідно до визначеної компонентної структури; розроблено й обґрунтовано поетапну методику формування рефлексивних умінь майбутніх учителів музики в процесі фортепіанної підготовки на основі модифікації міждисциплінарних інноваційних методів;

- *уточнено* зміст понять «рефлексивно-комунікативне середовище», «рефлексія вчителя музики» у контексті фортепіанної підготовки майбутнього вчителя музики;

- *подальшого розвитку* набули теорія і практика виконавсько-педагогічної підготовки майбутніх учителів музики.

Практична цінність результатів дисертаційного дослідження полягає в можливості практичної реалізації розробленої методики формування

рефлексивних умінь майбутніх учителів музики в навчальному процесі мистецько-педагогічних факультетів; отримані теоретичні та експериментальні дані можуть слугувати підґрунтям для удосконалення практики художньо-педагогічної та музично-виконавської, зокрема фортепіанної підготовки студентів, проектування навчальних програм, розробці навчальних і методичних з питань формування рефлексивних умінь майбутніх учителів музики.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні та методичні положення, підсумки дисертаційного дослідження були представлені на Міжнародних науково-практичних конференціях: «Гуманістичні орієнтири мистецької освіти» (Київ, 2015 р.), «Сучасні тенденції педагогічної науки в Україні та Ізраїлю: шляхи до інтеграції» (Одеса-Аріель, 2016 р.), «Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства» (Одеса, 2016 р.), «Сучасні тенденції розвитку науки» (Київ, 2017 р.); «Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі» (Одеса, 2017 р.); на засіданнях кафедри музично-інструментальної підготовки Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського.

Основні результати дисертаційного дослідження *впроваджено* в навчальний процес Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського» (довідка № 1323/17 від 19.06.2017 р.), Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (довідка № 1689 від 16.08. від 2017 р.), Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (довідка № 15-1657 від 26.06.2017 р.),

Публікації. Основні теоретичні положення та результати дослідження висвітлені в 9 одноосібних науково-методичних публікаціях автора, 5 з яких – у провідних наукових фахових виданнях, 1 – у міжнародному виданні.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаних джерел до кожного розділу (всього 205 найменувань, з них 12 – іноземними мовами). Загальний обсяг дисертації становить 223 сторінок, з них: 183 сторінки основного тексту. Робота містить 15 таблиць і 6 малюнків, що разом з додатками становлять 40 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі подано загальну характеристику роботи, обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено мету, об'єкт, предмет і завдання дослідження, розкрито його теоретико-методологічну основу, висвітлено наукову новизну і практичне значення роботи, запропоновано характеристику використаних методів, наведено дані про апробацію і впровадження результатів дослідження, структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі – «*Теоретичні засади формування рефлексивних умінь майбутніх учителів музики в процесі фортепіанної підготовки*» – на

основі аналізу філософської, мистецтвознавчої, психолого-педагогічної та музично-педагогічної літератури розкрито теоретичні основи формування рефлексивних умінь майбутніх учителів музики в процесі фортепіанної підготовки.

Узагальнення проаналізованої наукової літератури дало змогу встановити, що в процесі еволюції філософської думки поняття «рефлексія» розглядалася як самостійна проблема і набула категоріального значення в структурі психіки людини (Г. Гегель, Дж. Дьюї, І. Кант, Дж. Локк, І. Фіхте та ін.). Рефлексія визначається як спостереження за діяльністю, об'єктом якого є всі розумові операції, та пов'язується із здатністю розуму розділятися на спостерігача і спостережуваного (Дж. Локк); як джерело знання про особистість на основі осмислення власної життєдіяльності (А. Маслоу, П. Тейяр де Шарден та ін.); як знання про знання (І. Фіхте).

У психологічних дослідженнях виокремлюються основні підходи до визначення рефлексії як чинника саморозвитку особистості (В. Давидов, Г. Цукерман), механізму забезпечення активного перетворювального ставлення до себе (М. Алексєєв, О. Огурцов, С. Рубінштейн, В. Слободчиков), шляху переходу від безпосередніх форм поведінки до опосередкованого самокерування (Б. Зейгарник). Основними функціями рефлексії науковці визначають дослідження, критику і перенормування діяльності (О. Анісімов), основними формами - ретроспективну, перспективну, інтроспективну (І. Ладенко).

Педагогічний контекст рефлексії в науковій літературі пов'язується з професійною самосвідомістю вчителя як суб'єкта власної педагогічної діяльності і є професійно значущою властивістю особистості, що спонукає педагога до аналізу, узагальнення, осмислення та об'єктивації своїх особистісних якостей і професійного досвіду (І. Зимня, І. Зязюн, Т. Колишева, Н. Кузьміна, Ю. Кулюткін, І. Савенкова, Г. Сухобська та ін.). Науковці розглядають рефлексію як чинник формування у вчителя установки на постійний зворотний зв'язок як оцінку результативності та доцільності педагогічних впливів щодо продуктивності вирішення педагогічних завдань. Відрефлексований власний професійний досвід учителя зумовлює рівень його професійної діяльності та дає поштовх ефективному розвитку професійної майстерності (Д. Познер, М. Уоллес).

Специфіка рефлексивної діяльності вчителя музики детермінована двовекторністю музично-педагогічної діяльності: художня комунікація вчителя як виконавця з творами мистецтва (художньо-виконавська комунікація) і через твори мистецтва – з аудиторією (художньо-педагогічна комунікація). Рефлексія вчителя музики виявляється в процесі власної естетичної оцінки, інтерпретації музичного тексту як тексту художнього, з опорою на семіотичні звукоінтонаційні моделі, зіставлення його з власними емоційними станами для наповнення особистісними смислами, своїм «фаховим Я», та в художньо-переконливій виконавсько-педагогічній трансляції образного змісту музичних творів в процесі художнього спілкування з учнівською

аудиторією.

Визначення змісту виконавсько-фортепіанної підготовки майбутніх учителів музики, як складової музично-педагогічної діяльності, здійснювалось на основі досліджень питань виконавсько-педагогічної підготовки майбутніх учителів музики (О. Апраксина, О. Березовська, Р. Верхолаз, І. Грінчук, Н. Гуральник, Л. Гусейнова, Н. Згурська, Мен Мен, Н. Михайлюк, Н. Мозгальова, І. Мостова, І. Ростовська, Г. Саїк, Р. Тельчарова, Фу Сяоцзін, Хе Ївень, Г. Ципін, О. Щербиніна, Д. Юник, М. Ярова та ін.). Виявлена біфункціональність фахової діяльності майбутнього фахівця як учителя музики-виконавця, зумовлює визначення основних складових фортепіанної підготовки: музично-виконавської (сольно-виконавської, концертмейстерсько-ансамблевої) та музично-педагогічної (художньо-освітньої, просвітницької). Рефлексія результативності виконавсько-педагогічної діяльності здійснюється на основі набутого особистісного і фахового досвіду студентів, як сукупності сталих полімодальних оцінок мистецьких явищ, себе та інших, відображених у особистісних інтерпретаційних комплексах (термін О. Лактионова) як сукупності елементів, що мають загальне призначення і відповідають певній меті.

У дослідженні доведено, що виконавсько-педагогічний контекст фортепіанної підготовки майбутніх учителів музики зумовлює визначення індивідуальних фахово-інтерпретаційних комплексів як інтегрованої системи інтонаційно-слухових, тактильно-кінестетичних, когнітивно-емоційних і комунікативно-емпатійних уявлень, відчуттів, переживань, емоцій, суджень, установок, які формуються у студентів на основі суб'єктивних узагальнень загальноприйнятих, усталених виконавських і мистецько-педагогічних традицій як норм-еталонів. Зазначені еталони, як ідеальні моделі фортепіанного виконавства і педагогічної майстерності, стають суб'єктивними шкалами істинності, інструментом рефлексивних дій студентів, щодо оцінки реальних досягнень «фахового Я» в процесі вербально-виконавської інтерпретації та художньо-педагогічної трансляції музичних творів. Сформовані індивідуальні фахово-інтерпретаційні комплекси є операціонально-орієнтувальною основою формування рефлексивних умінь.

Уміння, як усталена педагогічна категорія, в узагальненому вигляді визначається науковцями як володіння способами успішного виконання певної діяльності у варіативних умовах й обставинах, і на яких ґрунтується компетентність фахівця (О. Абдулліна, Ф. Гоноболін, Т. Ільїна, Л. Ітельсон, Н. Кузьміна, О. Леонтєв, І. Лернер, К. Платонов, Г. Селевко Н. Тализіна та ін.). Аналіз стану теорії та практики підготовки майбутніх учителів дозволив систематизувати і узагальнити положення, що рефлексивні уміння майбутніх фахівців формуються в процесі набуття особистісно-професійного досвіду і пов'язуються із дослідженням та аналізом свого внутрішнього світу й фахової діяльності, на основі професійної ідентифікації з метою усунення власних

помилки, негативних особистісно-професійних якостей і перепроєктування власних педагогічних стратегій. У площині викладених міркувань поняття *«рефлексивні уміння майбутніх учителів музики»* у дослідженні визначено як складне, динамічне інтегральне особистісно-фахове метаутворення, яке виявляється у володінні способами критичного самоаналізу, самооцінки і корекції реальних виконавсько-педагогічних досягнень «фахового Я» на основі проєкції їх на суб'єктивно узагальнені індивідуальні фахово-інтерпретаційні комплекси як особистісно-ціннісні шкали, з метою виходу студентів у рефлексивну позицію, мобілізацію особистісно-фахових ресурсів, спрямованих на розширення і модифікацію власного мистецько-педагогічного досвіду, що забезпечує професійно-творчу самоідентифікацію та досягнення фахових акмевершин.

Двовекторність виконавської діяльності майбутніх учителів музики дає підставу для класифікації рефлексивних умінь майбутніх учителів музики у процесі фортепіанної підготовки, які в узагальненому вигляді утворюють дві групи. Перша група включає уміння саморефлексії виконавської діяльності: дослідження «фахового Я», критичний самоаналіз, самомоніторинг, самооцінку та корекцію якості власних художньо-виконавських дій в процесі музикознавчої вербальної та фортепіанної інтерпретації музичних творів. Другу групу складають уміння рефлексії ефективності власних художньо-педагогічних впливів через моніторинг, критичний аналіз і оцінку продуктивності результатів художньо-педагогічної комунікації з учнівською аудиторією на основі зворотного зв'язку та перепроєктування виконавсько-педагогічних стратегій.

Сутність, зміст і особливості формування рефлексивних умінь майбутніх учителів музики дозволили визначити модель структури, яка включає чотири компоненти: *аналітично-ідентифікаційний* (критичний самоаналіз і оцінка свого «фахового Я» на основі ціннісного ставлення до власної виконавсько-педагогічної діяльності), *емоційно-регулятивний* (самоаналіз і регуляція власного емоційного стану, перенормування педагогічних впливів у контексті виконавсько-педагогічної інтерпретації та художньо-педагогічної презентації музичних творів), *інтерпретаційно-парадигмальний* (моніторинг і оцінка власної художньо-виконавської інтерпретації музичних творів у зіставленні з індивідуальними фахово-інтерпретаційними комплексами) і *корекційно-стратегічний* (побудова і корекція індивідуальної стратегії фахового виконавсько-педагогічного самовдосконалення, перенормування навчальних завдань на основі моніторингу результатів фахової діяльності) компоненти.

У другому розділі – «Методичні засади формування рефлексивних умінь майбутніх учителів музики» – на основі аналізу теоретичних засад досліджуваного феномена визначено, що формування рефлексивних умінь майбутніх учителів музики в процесі фортепіанної підготовки ґрунтується на таких наукових **підходах**, як-от: *акме-стратегічний* (передбачає критичний самоаналіз результатів виконавсько-педагогічної діяльності у всіх формах

фортепіанної підготовки як основу побудови індивідуальної стратегії досягнення майбутнім учителем особистісно-фахових акмевершин), *аксіологічний* (актуалізує ціннісне ставлення до самодослідження «фахового Я», моніторингу власного професійного становлення як стратегії саморозвитку), *феноменологічний* (націлений на формування фахової самоідентифікації студента, інтерпретацію та суб'єктивізацію процесу його навчання через створення рефлексивного художньо-освітнього середовища), *герменевтичний* (спрямований на суб'єктне тлумачення художньо-образного змісту музичного твору як художнього тексту на основі семіотичного і семантичного аналізу в процесі його виконавської інтерпретації та педагогічної презентації) і *художньо-комунікативний* (пов'язаний з модифікацією комунікативного досвіду через усвідомлення, оцінку й перенормування алгоритмів художньо-педагогічного спілкування з фортепіанними творами і через твори – з учнями). У дослідженні обґрунтовано систему **принципів** формування рефлексивних умінь майбутніх учителів музики в процесі фортепіанної підготовки: принцип екзистенційності, принцип актуального наукового консалтингу, принцип інтеграції аутокомунікативної і транскомунікативної взаємодії, принцип суб'єктивної семантики.

На основі теоретико-методологічного аналізу досліджуваної проблеми розроблено систему педагогічних **умов**, втілення яких сприяє ефективному формуванню рефлексивних умінь майбутніх фахівців у процесі фортепіанної підготовки. Такими умовами є: модифікація індивідуального фахового досвіду на основі актуалізації, усвідомленої корекції і розширення індивідуальних фахово-інтерпретаційних комплексів; створення рефлексивно-комунікативного середовища на засадах використання акмеологічного потенціалу самоаналізу й самооцінки «фахового Я» в процесі фортепіанної підготовки; актуалізація суб'єктної рефлексивної позиції студентів щодо аксіологізації фахових позитивних самозмін у виконавсько-фортепіанній (сольній і концертмейстерській) і художньо-педагогічній діяльності; активізація у студентів позитивної установки на самовдосконалення через впровадження коучингових технологій у процес фортепіанної підготовки.

У третьому розділі – *«Дослідно-експериментальна робота з формування рефлексивних умінь майбутніх учителів музики»* – викладено зміст і результати констатувального експерименту, критерії та показники для встановлення рівнів сформованості рефлексивних умінь майбутніх учителів музики в процесі фортепіанної підготовки, хід і результати формувального етапу дослідження.

Для проведення діагностичної роботи, відповідно до компонентної структури рефлексивних умінь майбутніх учителів музики, було розроблено й науково обґрунтовано **критерії сформованості** досліджуваного феномена: *міра продуктивності художнього виконавсько-педагогічного самоаналізу* (показники: адекватність самооцінки грамотності і ерудованості щодо

прочитання-декодування художнього змісту, семантики і стилістики музичного твору; критичний самоаналіз переконливості художньо-педагогічної вербалізації образного змісту музичного твору; продуктивність самомоніторингу якості виконавського втілення художньо-образного змісту і драматургії твору), *міра здатності до емоційного самокерування у виконавсько-педагогічній взаємодії на основі моніторингу* (показники: якість та швидкість відстеження емпатійно-оцінних реакцій слухацької аудиторії в процесі осягнення музичних творів; гнучкість і доцільність ситуативної корекції емоційних впливів, саморегуляції фахових дій в процесі вербально-виконавської інтерпретації музичного твору; мобільність і обґрунтованість оцінки зворотного зв'язку стосовно корекції прийомів вербальної та невербальної експресії художньо-педагогічної комунікації), *міра сформованості та продуктивного використання індивідуальних фахово-інтерпретаційних комплексів як інструменту самооцінки* (показники: повнота й усвідомленість наявних індивідуальних фахово-інтерпретаційних комплексів; швидкість та якість діагностування недоліків виконавської інтерпретації твору; ініціативність і потреба у модифікації набутого виконавсько-педагогічного досвіду щодо ефективності вирішення фахових задач), *ступінь стратегічної спрямованості на особистісно-фахове самовдосконалення учителя музики* (показники: мобільність і продуктивність самокорекції виконавської інтерпретації музичного твору; швидкість і адекватність реакції щодо оптимізації власних фахових дій в умовах виникнення виконавських і художньо-комунікативних проблем; обґрунтованість прогнозування і перепроєктування індивідуальних траєкторій виконавсько-педагогічного вдосконалення). Відповідно до критеріїв та їх показників було визначено **рівні сформованості** рефлексивних умінь майбутніх учителів музики.

Усвідомлено-проактивний (як свідомо ініційований суб'єктом) *рівень* характеризується відносно повним усвідомленням майбутніми вчителями музики значущості, специфіки, змісту і форм педагогічної рефлексії; грамотністю декодування художнього змісту, семантики і стилістики музичного твору; продуктивністю самомоніторингу фахових дій; швидкістю відстеження, гнучкістю і доцільністю емоційних реакцій у процесі художньо-педагогічної комунікації; усвідомленістю і потребою в удосконаленні власного фахового досвіду; обґрунтованістю побудови індивідуальної траєкторії виконавсько-педагогічного вдосконалення.

Проблемно-пошуковий рівень характеризується частковим усвідомленням майбутніми вчителями музики значущості, специфіки, змісту і форм педагогічної рефлексії; ситуативною та недостатньою грамотністю щодо декодування художнього змісту, семантики і стилістики музичного твору; частковою продуктивністю самомоніторингу фахових дій; адекватністю емоційних реакцій в процесі художньо-педагогічної комунікації; ситуативною (у разі виникнення виконавської або педагогічної проблеми) потребою у модифікації власного фахового досвіду; недостатньою

обґрунтованістю вибудованої індивідуальної траєкторії виконавсько-педагогічного вдосконалення.

Ситуативно-реактивний рівень (реактивний – ініційований ззовні) характеризується браком усвідомлення майбутніми вчителями музики значущості, специфіки, змісту і форм педагогічної рефлексії, слабкою потребою виходу в рефлексивну позицію; недостатньою грамотністю декодування художнього змісту, семантики і стилістики музичного твору; нездатністю до продуктивного самомоніторингу фахових дій; певною ригідністю емоційних реакцій, зокрема в процесі художньо-педагогічної комунікації; слабким проявом потреби в удосконаленні власного фахового досвіду; нездатністю до побудови індивідуальної траєкторії виконавсько-педагогічного вдосконалення.

Практична перевірка ефективності визначених педагогічних умов і методів відбувалась у процесі формувального експерименту. Методика формувального експерименту передбачала чотири етапи: *актуалізаційний, пропедевтичний, інтерактивний і дослідницький*.

Метою актуалізаційного етапу визначено актуалізацію мотивації студентів до самопізнання, критичного аналізу наявних індивідуальних фахово-інтерпретаційних комплексів; усвідомлення рефлексивної стратегії саморозвитку, як успішної в умовах фортепіанної підготовки; визнання позитивних наслідків виходу в рефлексивну позицію у контексті фахової самореалізації. Методичний кластер (як поєднання однорідних методів) даного етапу: *метод музично-рефлексивної дискусії* (націлений на теоретичне обґрунтування й усвідомлення значущості рефлексивних умінь для особистісно-фахового розвитку, практичну демонстрацію їх актуальності в процесі осягнення, художньо-виконавського втілення фортепіанної інтерпретації творів, як ефективної форми й засобу художньо-педагогічної комунікації майбутнього фахівця); *«Метод тисячі запитань»* (спрямований на активізацію рефлексивних механізмів через формулювання проблемних запитань, пов'язаних з художньо-виконавським опрацюванням фортепіанного твору, систематизацію інтонаційно-слухових, тактильно-кінестетичних, когнітивно-емоційних і комунікативно-емпатійних еталонів); метод *«рефлекс-карток»* і ведення *рефлексивного щоденника* (як універсальних інструментів рефлексії, запроваджених з метою ініціювання виходу студентів у рефлексивну позицію, через самомоніторинг і критичний аналіз якості декодування нотного тексту в авторсько-стильовому контексті та його виконавського відтворення).

Продевтичний етап передбачав проведення студентами діагностики рівня рефлексивних умінь, усвідомлення критеріїв і методів оцінки й самооцінки продуктивності самомоніторингу щодо усвідомлення повноти, стильовідповідності, ґрунтовності і фахової доцільності наявних інтонаційно-слухових, тактильно-кінестетичних, когнітивно-емоційних і комунікативно-емпатійних уявлень, відчуттів, емоцій, суджень. фахових здібностей і виконавських можливостей. Методичний кластер: *«Метод інтерактивного*

консультування» (інформаційно-методичне забезпечення, за допомогою мережі Інтернет і мультимедійних програм, націлене на здійснення критичного аналізу індивідуальних фахово-інтерпретаційних комплексів, їх систематизацію й модифікацію, як інструментарію адекватної оцінки власних наявних і потенційних виконавських, художньо-комунікативних здібностей, досягнень та проблем); *«Метод селфі-спостереження»* (спрямований на формування аргументованої самооцінки якості прочитання і декодування нотного тексту, логічності та художньої переконливості побудови виконавської концепції; об'єктивність оцінки студентом відеозапису власного художньо-технічного опрацювання музичного твору на основі самостійного пошуку доцільних індивідуальних тактильно-кінестетичних піаністичних прийомів відповідно до сформованих інтонаційно-слухових, музично-стильових уявлень, моніторинг ефективності власних педагогічних впливів у процесі художньої комунікації з учнями, що сприяє модифікації наявного фахового досвіду); *технологія S.M.A.R.T.* (технологія самоспостереження як інструмент поглиблення методу селфі-спостереження, покликаний допомогти студенту здійснювати критичний аналіз власних виконавсько-інтерпретаційних дій в умовах динамічності та варіативності процесу художньої комунікації через оцінку стильовідповідності виконавських прийомів: фортепіанного туше, артикуляції, звуковибудування, фразування, педалізації тощо у зіставленні з інтерпретаційними еталонами).

Інтерактивний етап методики націлений на занурення студентів у рефлексивно-комунікативне середовище й перманентну свідому активізацію рефлексивних механізмів у всіх видах власного фортепіанного навчання. Методи інтерактивного етапу: *«Багатоступеневий музично-рефлексивний гейм-тренінг»* (включав перелік різноманітних ігрових рефлексивних технік, як-от: «Інтерактивні оцінки», «Фід-бек (зворотна дія)», «Парафраз», «Німе кіно»; кожна з яких має на меті вихід студентів у рефлексивну позицію і розширення і модифікацію індивідуальних фахово-інтерпретаційних комплексів через обґрунтований мистецько-виконавський аналіз концертних виступів видатних піаністів у CD, DVD-запису, критичний аналіз якості фортепіанного втілення студентами музичних творів; доцільне перенормування алгоритму декодування нотного тексту і технологічного опрацювання музичних творів на основі зіставлення із інтонаційно-слуховими, тактильно-кінестетичними, когнітивно-емоційними і комунікативно-емпатійними зразками-еталонами; *«Метод арт-аналізу»*, *метод «У контакті з мистецтвом»* (спрямовані на формування прогностичних здібностей майбутніх фахівців, осмислення рефлексивно-комунікативної взаємодії в процесі сольного і ансамблевого опрацювання творів через самооцінку експресивності, емпатійності комунікації, ідентифікації з музичним образом, стильової відповідності звукоінтонаційних, темпо-ритмічних параметрів виконавської інтерпретації, розгортання музичної форми тощо).

Дослідницький етап спрямований на аналіз студентами результатів власних позитивних зрушень у контексті формування рефлексивних умінь в процесі фортепіанної підготовки і, відповідно до отриманих результатів, стратегічне вибудовування перспективи власного фахово-особистісного вдосконалення і самореалізації як майбутнього учителя музики. Методи дослідницького етапу: *виконання письмової творчо-дослідницької роботи* (метод, спрямований на формування умінь самостійної аналітичної роботи в контексті художньо-виконавської інтерпретації твору, створення комфортної емоційно-психологічної атмосфери в процесі художньої комунікації, творчого ставлення до інтерпретації музики, пов'язане зі здійсненням моніторингу ефективності педагогічного впливу в процесі художньо-виконавської комунікації); *Метод Інтернет-проектування* (створення індивідуального Інтернет-проекту під загальною назвою «Reflex: відображення майбутнього» з метою формування у студентів умінь перспективної рефлексії, формування рефлексивної позиції та позитивної установки на подальший розвиток рефлексивних умінь, використання рефлексивних технологій у майбутній професійній діяльності, корекцію і перенормування індивідуальної рефлексивної стратегії виконавсько-педагогічного самовдосконалення майбутніх учителів музики в процесі фортепіанної підготовки).

У результаті розрахункової роботи встановлено, що розбіжність показників позитивних змін у експериментальній та контрольній групах є суттєвою. Кількісні і якісні результати експериментальної перевірки підтвердили ефективність запропонованої методики формування рефлексивних умінь майбутніх учителів музики. Позитивна динаміка отриманих результатів представлена у таблиці 1.

Таблиця 1

**Динаміка формування рефлексивних умінь
в контрольній та експериментальній групах
(за результатами формувального експерименту)**

Експериментальна група (ЕГ)		Контрольна група (КГ)	
Рівні	Показники сформованості художньо-комунікативних умінь студентів	Рівні	Показники сформованості художньо-комунікативних умінь студентів
Усвідомлено проактивний	+31,3%	Усвідомлено проактивний	+9,35%
Проблемно-пошуковий	+12,5%	Проблемно-пошуковий	+9,4%
Ситуативно-реактивний	-43,8%	Ситуативно-реактивний	-18,75%

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні здійснено теоретичне узагальнення й запропоновано практичне вирішення проблеми формування рефлексивних умінь майбутніх учителів музики. На підставі аналізу отриманих результатів дослідження сформульовано такі висновки.

1. У результаті аналізу наукової літератури встановлено, що рефлексія – це складна інтегральна діяльність, яка звернена до свідомості суб'єкта, його внутрішнього світу, формування якого має безпосередній вплив на становлення професійної ідентичності майбутнього фахівця, спрямована на високі фахові досягнення і є потужним ресурсом саморозвитку та самотворення особистості. Специфіка рефлексії в діяльності учителя музики зумовлена двовекторністю його фахової підготовки як учителя музики-виконавця. Особливості інтонаційно-комунікативної природи музичного мистецтва, узагальненість й абстрактність його невербальної мови, поліваріантність й полісемантичність тлумачення змісту музичного твору визначає творчий характер рефлексивних дій майбутнього учителя музики через особистісно забарвлену вербальну і виконавську інтерпретацію твору як «вторинну творчість» в умовах художньо-педагогічної комунікації.

2. У дослідженні визначено сутність поняття «*рефлексивні уміння майбутніх учителів музики*» як складного, динамічного інтегрального особистісно-фахове метаутворення, яке виявляється у володінні способами критичного самоаналізу, самооцінки і корекції реальних виконавсько-педагогічних досягнень «фахового Я» на основі проєкції їх на суб'єктивно узагальнені індивідуальні фахово-інтерпретаційні комплекси як особистісно-ціннісні шкали, з метою виходу студентів у рефлексивну позицію, мобілізацію особистісно-фахових ресурсів, спрямованих на розширення і модифікацію власного мистецько-педагогічного досвіду, що забезпечує професійно-творчу самоідентифікацію та досягнення фахових акмевершин. Виявлено зміст і виділено дві узагальнені групи рефлексивних умінь, зумовлених двовекторністю діяльності учителя музики-виконавця. Перша група включає уміння саморефлексії виконавської діяльності: дослідження «фахового Я», саомоніторинг, критичний самоаналіз, самооцінку та корекцію якості власних художньо-виконавських дій в процесі музикознавчої вербальної та фортепіанної інтерпретації музичних творів. Другу групу складають уміння рефлексії ефективності власних художньо-педагогічних впливів через моніторинг, критичний аналіз і оцінку продуктивності результатів художньо-педагогічної комунікації з учнівською аудиторією на основі зворотного зв'язку та перепроєктування виконавсько-педагогічних стратегій. Обґрунтовано структуру досліджуваного феномена, яка включає: *аналітично-ідентифікаційний* (особистісно-фаховий критичний самоаналіз і оцінка свого «фахового Я» на основі ціннісного ставлення до власної виконавсько-педагогічної діяльності), *емоційно-регулятивний* (самоаналіз і

регуляція власного емоційного стану, перенормування педагогічних впливів у контексті виконавсько-педагогічної діяльності), *інтерпретаційно-парадигмальний* (моніторинг і оцінка власної художньо-виконавської інтерпретації музичних творів у зіставленні, порівнянні зі зразками-еталонами індивідуальних фахово-інтерпретаційних комплексів) і *корекційно-стратегічний* (побудова і корекція індивідуальної стратегії фахового виконавсько-педагогічного самовдосконалення, перенормування навчальних завдань на основі моніторингу результатів фахової діяльності) компоненти.

Операціонально-орієнтувальну основу формування рефлексивних умінь студентів становлять індивідуальні фахово-інтерпретаційні комплекси, які є інтегрованою системою інтонаційно-слухових, тактильно-кінестетичних, когнітивно-емоційних і комунікативно-емпатійних уявлень, відчуттів, переживань, емоцій, суджень, установок. Вони формуються у студентів на основі суб'єктивних узагальнень усталених, загальноприйнятих виконавських і мистецько-педагогічних норм-еталонів як ідеальних моделей фортепіанного виконавства і педагогічної майстерності, та є суб'єктивними шкалами істинності щодо самооцінки реальних досягнень «фахового Я» в процесі виконавсько-педагогічної діяльності.

3. Теоретично обґрунтовано *наукові підходи* до формування рефлексивних умінь майбутніх учителів музики в процесі фортепіанної підготовки, а саме: *акме-стратегічний* (передбачає критичний самоаналіз результатів виконавсько-педагогічної діяльності у всіх формах фортепіанної підготовки як основу створення індивідуальної стратегії досягнення майбутнім вчителем особистісно-фахових акмевершин,), *аксіологічний* (актуалізує ціннісне ставлення до самодослідження «фахового Я», моніторингу власного професійного становлення, як стратегії саморозвитку), *феноменологічний* (націлений на формування фахової самоідентифікації студента, його самоінтерпретацію та суб'єктивізацію процесу навчання через створення рефлексивного художньо-освітнього середовища), *герменевтичний* (спрямований на суб'єктне тлумачення художньо-образного змісту музичного твору як художнього тексту на основі семіотичного і семантичного аналізу в процесі його виконавської інтерпретації та педагогічної презентації) і *художньо-комунікативний* (пов'язаний з модифікацією комунікативного досвіду через усвідомлення, оцінку й перенормування алгоритмів художньо-педагогічного спілкування з музичними творами і через твори – з учнями).

Доведено систему *принципів* формування рефлексивних умінь майбутніх учителів музики в процесі фортепіанної підготовки, як-от: принцип екзистенційності, принцип актуального наукового консалтингу, принцип інтеграції аутокомунікативної і транскомунікативної взаємодії, принцип суб'єктивної семантики.

4. Визначено і науково обґрунтовано *педагогічні умови* формування рефлексивних умінь майбутніх фахівців у галузі музичної світи: модифікація

індивідуального фахового досвіду на основі актуалізації, усвідомленої корекції і розширення індивідуальних фахово-інтерпретаційних комплексів; створення рефлексивно-комунікативного середовища на засадах використання акмеологічного потенціалу самоаналізу й самооцінки фахових дій у процесі фортепіанної підготовки; актуалізація суб'єктної рефлексивної позиції студентів щодо аксіологізації фахових позитивних самозмін у виконавсько-фортепіанній (сольній і концертмейстерській) і художньо-педагогічній діяльності; активізація у студентів позитивної установки на самовдосконалення через впровадження коучингових технологій у процес фортепіанної підготовки.

5. Розроблено критерії розвитку досліджуваного феномена: *міра продуктивності художнього виконавсько-педагогічного самоаналізу* (показники: адекватність самооцінки грамотності і ерудованості щодо прочитання-декодування художнього змісту, семантики і стилістики музичного твору; критичний самоаналіз художньої переконливості художньо-педагогічної вербалізації образного змісту музичного твору; продуктивність саомоніторингу якості виконавського втілення художньо-образного змісту і драматургії твору), *міра здатності до емоційного самокерування у виконавсько-педагогічній взаємодії на основі моніторингу* (показники: якість та швидкість відстеження емпатійно-оцінних реакцій слухацької аудиторії в процесі осягнення музичних творів; гнучкість і доцільність ситуативної корекції емоційних впливів, саморегуляції фахових дій в процесі вербально-виконавської інтерпретації музичного твору; мобільність і обґрунтованість оцінки зворотного зв'язку стосовно корекції прийомів вербальної та невербальної експресії художньо-педагогічної комунікації), *міра сформованості та продуктивного використання індивідуальних фахово-інтерпретаційних комплексів як інструменту самооцінки* (показники: повнота й усвідомленість наявних індивідуальних фахово-інтерпретаційних комплексів; швидкість та якість діагностування недоліків виконавської інтерпретації твору; ініціативність і потреба у модифікації набутого виконавсько-педагогічного досвіду щодо ефективності вирішення фахових задач), *ступінь стратегічної спрямованості на особистісно-фахове самовдосконалення учителя музики* (показники: мобільність і продуктивність самокорекції виконавської інтерпретації музичного твору; швидкість і адекватність реакції щодо оптимізації власних фахових дій в умовах виникнення виконавських і художньо-комунікативних проблем; обґрунтованість прогнозування і перепроєктування індивідуальних траєкторій виконавсько-педагогічного вдосконалення).

Відповідно до критеріїв та їх показників встановлено *рівні сформованості рефлексивних умінь майбутніх учителів музики: усвідомлено-проактивний, проблемно-пошуковий, ситуативно-реактивний.*

6. Розроблено й експериментально перевірено методику формування рефлексивних умінь майбутніх учителів музики в процесі фортепіанної підготовки, яка включала чотири етапи. *Актуалізаційний етап* мав на меті

актуалізацію мотивації студентів до самопізнання, критичного аналізу наявних індивідуальних фахово-інтерпретаційних комплексів; усвідомлення рефлексивної стратегії саморозвитку, як успішної в умовах фортепіанної підготовки; визнання позитивних наслідків виходу в рефлексивну позицію у контексті самореалізації як учителя музики-виконавця. Методичний кластер включав *методи*: музично-рефлексивної дискусії, рефлекс-картки, Інтернет-щоденник. *Пропедевтичний етап* впроваджено з метою проведення студентами діагностики власного рівня рефлексивних умінь, усвідомлення критеріїв і методів оцінки й самооцінки продуктивності самомоніторингу щодо усвідомленості повноти, стильовідповідності, ґрунтовності і фахової доцільності наявних інтонаційно-слухових, тактильно-кінестетичних, когнітивно-емоційних і комунікативно-емпатійних уявлень, відчуттів, емоцій, суджень, фахових здібностей і виконавських можливостей. Основні *методи*: метод інтерактивного консультування, селфі-спостереження. *Інтерактивний етап* формування рефлексивних умінь націлений на занурення студентів у рефлексивно-комунікативне середовище й перманентну свідому активізацію рефлексивних механізмів у всіх видах фортепіанного навчання (виконавсько-сольного, концертмейстерського, художньо-комунікативного). *Методи*: метод багатоступеневого музично-рефлексивного гейм-тренінгу, метод арт-аналізу, метод імпровізації «У контакті з мистецтвом». *Дослідницький етап* спрямований на аналіз студентами результатів власних позитивних зрушень у контексті формування рефлексивних умінь у процесі фортепіанної підготовки і, відповідно до отриманих результатів, стратегічне вибудовування перспективи власного виконавсько-педагогічного вдосконалення та самореалізації як майбутнього учителя музики-виконавця. *Методи*: виконання письмової творчодослідницької роботи, Інтернет-проектування «Reflex: відображення майбутнього» та інші.

За результатами впровадження розробленої експериментальної методики формування рефлексивних умінь майбутніх учителів музики відмічені позитивні зрушення показників за кожним критерієм в експериментальній групі (40,65% – усвідомлено-проактивний, 50% – проблемно-пошуковий, 9,35% – ситуативно-реактивний) порівняно із результатами студентів контрольної групи (15,6% – усвідомлено-проактивний, 53,15% – проблемно-пошуковий, 31,25% – ситуативно-реактивний). Результати статистичних підрахунків дисертаційного дослідження підтвердили ефективність впровадження запропонованих принципів, педагогічних умов і методів формування рефлексивних умінь майбутніх учителів музики.

Дисертаційне дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Подальшого наукового пошуку потребують питання теоретико-методологічного обґрунтування проблеми формування рефлексивної культури майбутніх фахівців у галузі музичної освіти в контексті їх фахового становлення.

СПИСОК ПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Мінь Шаовей. Виконавська діяльність в структурі фахової підготовки майбутніх викладачів музичних дисциплін / Мінь Шаовей // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. *Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти* : Зб. наук. праць. – Вип.18 (23). – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. – С. 221–224.
2. Мінь Шаовей. Компонентна структура рефлексивних умінь майбутніх учителів музики/ Мінь Шаовей // Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) / за заг. ред. проф. Є. І. Коваленко. – : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. – № 1. – С. 151-156.
3. Мінь Шаовей. Діагностика рівнів сформованості рефлексивних умінь майбутніх учителів музики / Мінь Шаовей // Актуальні питання мистецької освіти та виховання : науковий журнал : вип. 1 (9) / гол. ред. Ніколаї Г. Ю. – Суми : ФОП Цьома С.П., 2017. – С. 157-166.
4. Мінь Шаовей. Педагогічні умови формування рефлексивних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва / Мінь Шаовей// Наукові записки / Ред. кол. : В. Ф.Черкасов, В.В. Радул, Н. С.Савченко та ін. – Випуск 157. – Серія : Педагогічні науки. –: Кропивницький : РВВ ЦДПУ ім. В.Винниченка, 2017. – С. 219–223.
5. Мінь Шаовей. Методика формування рефлексивних умінь майбутніх учителів музики / Мінь Шаовей // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. – Випуск 2(115). – Серія : Педагогіка. - Одеса : ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2017. – С. 62-68.
6. Min Shaoway.. Essence and specifics of reflective abilities in music teacher activity / Min Shaoway. // Modern tendencies in pedagogical education and science of Ukraine and Israel : the way to integration. – 2016. Issue № 7. – Israel : Ariel University, 2016. – P. 242-248.
7. Мінь Шаовей. Рефлексивні уміння майбутнього учителя музичного мистецтва / Мінь Шаовей // Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства : II Міжнародна конференція молодих учених та студентів (Одеса, 6-7 жовтня 2016 року). Том I. – Одеса : ПНПУ ім. К. Д. Ушинського, 2016. – С. 126-129.
8. Мінь Шаовей. Методологічні підходи до розвитку рефлексивних умінь майбутніх учителів музики / Мінь Шаовей // Сучасні тенденції розвитку науки : міжнародна науково-практична конференція (Київ, 16-17 березня 2017 року). Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. –С. 64-66.
9. Мінь Шаовей. Педагогічні принципи формування рефлексивних умінь майбутніх учителів музики / Мінь Шаовей //Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі: III Міжнародний конгрес (Одеса, 18-21 травня 2017 року). – Одеса : Університет Ушинського, 2017. – С. 314-315.

АНОТАЦІЇ

Минь Шаовой. Формування рефлексивних умінь майбутніх учителів музики в процесі фортепіанної підготовки. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2017.

У дисертації досліджено проблему формування рефлексивних умінь майбутніх учителів музики в процесі фортепіанної підготовки. Поняття *«рефлексивні уміння майбутніх учителів музики»* у дослідженні визначено як складне, динамічне інтегральне особистісно-фахове метаутворення, яке виявляється у володінні способами критичного самоаналізу, самооцінки і корекції реальних виконавсько-педагогічних досягнень «фахового Я» на основі проєкції їх на суб'єктивно узагальнені індивідуальні фахово-інтерпретаційні комплекси як особистісно-ціннісні шкали, з метою виходу студентів у рефлексивну позицію, мобілізацію особистісно-фахових ресурсів, спрямованих на розширення і модифікацію власного мистецько-педагогічного досвіду, що забезпечує професійно-творчу самоідентифікацію та досягнення фахових акмевершин.

Структуру досліджуваного феномену складають аналітично-ідентифікаційний, емоційно-регулятивний, інтерпретаційно-парадигмальний і корекційно-стратегічний компоненти.

У роботі науково обґрунтовано педагогічні умови і принципи формування рефлексивних умінь майбутніх учителів музики, визначено критерії і рівні сформованості рефлексивних умінь у процесі фортепіанної підготовки, розроблено і експериментально перевірено поетапну методику формування рефлексивних умінь майбутніх учителів музики в процесі фортепіанної підготовки.

Ключові слова: рефлексія, рефлексивні уміння майбутніх учителів музики, фортепіанна підготовка, індивідуальні фахово-інтерпретаційні комплекси, поетапна методика.

Минь Шаовой. Формирование рефлексивных умений будущих учителей музыки в процессе фортепианной подготовки – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика музыкального обучения. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. – Киев, 2017.

В диссертации исследована проблема формирования рефлексивных умений будущих учителей музыки в процессе фортепианной подготовки. Рефлексивные умения будущих учителей музыки определяются как сложное, динамичное интегральное личностно-профессиональное метаобразование, которое проявляется в овладении способами критического самоанализа,

самооценки и коррекции реальных исполнительно-педагогических достижений «профессионального Я» на основе проекции на субъективно обобщенные индивидуальные профессионально-интерпретационные комплексы как личностно-ценностные шкалы, с целью выхода субъекта в рефлексивную позицию, мобилизации личностно-профессиональных ресурсов, направленных на модификацию собственного художественно-педагогического опыта, что обеспечивает профессионально-творческую самоидентификацию и достижение профессиональных акмевершин.

Структуру исследуемого феномена составляют аналитически-идентификационный, эмоционально-регулятивный, интерпретационно-парадигмальный и коррекционно-стратегический компоненты.

В работе научно обоснованы педагогические условия и принципы формирования рефлексивных умений будущих учителей музыки, определены критерии и уровни сформированности исследуемого феномена в процессе фортепианной подготовки, разработана и экспериментально проверена поэтапная методика формирования рефлексивных умений будущих учителей музыки в процессе фортепианной подготовки.

Ключевые слова: рефлексия, рефлексивные умения будущих учителей музыки, фортепианная подготовка, индивидуальные профессионально-интерпретационные комплексы, поэтапная методика.

Min Shaoway. The forming reflexive skills of future music teachers in the process of piano training. – The Manuscript.

The Dissertation for a degree of the Candidate of Pedagogical Science by specialty 13.00.02 – Theory and Methods of the music education. – National Pedagogical Dragomanov University – Kiev, 2017

The dissertation researched a topical problem of the forming reflexive skills of future music teachers in the process of piano training. Reflective skills of future music teachers are defined as a complex, dynamic, integral personal-professional meta-formation. It is manifested in the conscious possession of ways of self-analysis, self-esteem, and correction of the results of performing and pedagogical activity, through critical comparison with the formed individual professional-interpretational complexes in the process of reconstructing professional experience. Reflexive skills provide thereflective position of subjects, actualization their personal value and intellectual resources to achieve personal and professional acme.

The structure of the explored phenomenon consists of analytically-identifying, emotional-regulatory, interpretive-paradigmatic and correction-strategic components.

The dissertation scientifically substantiates the pedagogical conditions, principles, criteria and levels of the forming reflexive abilities of future music teachers in the process of piano training. Author's method of forming reflexive skills of future music teachers was created and tested by experiment, which proved the effectiveness of author's methods.

Key words: reflection, reflexive skills of future music teachers, piano training, formed individual professional-interpretational complexes, reflexive attitude, phased methodology .

Підписано до друку 25.10.2017 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times.
Наклад 100 прим. Зам. № 296
Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26.